

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ПРИПИНЕННЯ КОНТРАФАКЦІЇ У СФЕРІ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

ECONOMIC AND LEGAL MEASURES OF TERMINATION OF COUNTERFEITATION IN THE SPHERE OF INDUSTRIAL PROPERTY

Ткачук С.Г., здобувач ступеня освіти «Доктор філософії»
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних проблем господарського права контрафакції в сфері промислової власності, а саме проводиться аналіз та дослідження питання господарсько-правових засобів припинення контрафакції у сфері промислової власності. Метою статті визначення змісту поняття господарсько-правові засоби припинення контрафакції в сфері промислової власності, проведення систематизації і класифікації заходів протидії контрафакції. Внаслідок проведеного дослідження наводиться визначення поняття «господарсько-правові засоби припинення контрафакції». Крім того, поняття «господарсько-правові засоби припинення контрафакції в сфері промислової власності» розглядається як багатозначне юридичне значення. Внаслідок проведеного дослідження визначаються такі правові аспекти розуміння господарсько-правових засобів припинення контрафакції в сфері промислової власності, а саме: як різновид способів захисту прав; як зміст діяльності компетентних органів; як складова механізму забезпечення господарського правопорядку. Крім того наводиться визначення вищевказаного поняття у широкому та вузькому розумінні. Внаслідок проведеного аналізу пропонується класифікація господарсько-правових засобів припинення контрафакції в сфері промислової власності наступним чином: за порядком застосування: на засоби, що застосовуються за ініціативою суб'єктів господарювання, на основі правозастосовних актів судів, правоохоронних органів, на основі адміністративних актів органів виконавчої влади; за органом застосування: судові або адміністративні; за змістом: на загальні і спеціальні.

Ключові слова: принцип законності, торговельна марка, винахід, інтернет-сайт, захист прав, адміністративний захист, митний контроль, митні органи, адміністративно-господарські санкції, оперативно-господарські санкції.

The article is devoted to highlighting one of the actual problems of the economic law of counterfeiting in the field of industrial property, namely, the analysis and research of the issue of economic and legal means of stopping counterfeiting in the field of industrial property is carried out. The purpose of the article is to determine the content of the concept of economic and legal means of stopping counterfeiting in the field of industrial property, systematization, and classification of counterfeiting countermeasures. As a result of the conducted research, the definition of the concept of "economic and legal means of stopping counterfeiting" is given. In addition, the concept of "economic and legal means of stopping counterfeiting in the field of industrial property" is considered as a multi-faceted legal meaning. As a result of the conducted research, the following legal aspects of understanding the economic and legal means of stopping counterfeiting in the field of industrial property are determined, namely: as a type of ways of protecting rights; as the content of the activities of the competent authorities; as a component of the mechanism for ensuring economic law and order. In addition, the definition of the above concept in a broad and narrow sense is provided. As a result of the analysis, a classification of economic and legal means of stopping counterfeiting in the field of industrial property is proposed as follows: according to the order of application: on means applied at the initiative of economic entities, on the basis of law enforcement acts of courts, law enforcement agencies, on the basis of administrative acts of executive authorities; by authority of application: judicial or administrative; by content: general and special.

Key words: principle of legality, trademark, invention, website, protection of rights, administrative protection, customs control, customs authorities, administrative and economic sanctions, operational and economic sanctions.

Постановка проблеми. Оборот контрафактних товарів є великою проблемою для розвитку інноваційної економіки. Правопорушники, у тому числі й організовані злочинні угруповання, отримують значну незаконну вигоду від торгівлі контрафактною продукцією. Контрафакція завдає шкоди як правовласникам, споживачам, так і державі, економіці, правопорядку в цілому. Збитки правовласників прямо залежать від обсягів контрафакції, втрати споживачів важче підрахувати, оскільки це додатково обумовлюється можливою небезпекою для життя та здоров'я. Як слушно відмічається в літературі, незважаючи на зусилля, спрямовані на визначення оптимальної правової бази та найбільш ефективних стратегій боротьби з контрафакцією, вона залишається постійною проблемою в усьому світі. Занепокоєння висловлюється на всіх рівнях – від урядів до міжнародних організацій та окремих зацікавлених сторін – і зосереджується на необхідності створення здорового та безпечного ринку для споживачів, забезпечення захисту законної торгівлі та сприяння конкуренції [1].

Аналіз публікацій і досліджень. Проблематика захисту прав у сфері промислової власності від різних правопорушень, в тому числі і контрафакції розглядалась в наукових працях таких вчених, як І.Ф. Коваль, О.П. Орлюк, Ю.Л. Бошицький, Т.В. Ярошевська, О.О. Михайльський, О.В. Бахур та інші. Водночас з огляду на господарську природу більшості правопорушень, пов'язаних із контрафакцією, їх яскраво виражений економічний характер, потребують спеціального, більш

поглибленого дослідження господарсько-правові засоби припинення контрафакції в сфері промислової власності, їх систематизація і класифікація з метою вдосконалення відповідного законодавства України.

З огляду на зазначене, **метою статті** є визначення змісту поняття господарсько-правові засоби припинення контрафакції в сфері промислової власності, проведення систематизації і класифікації заходів протидії контрафакції.

Виклад основного матеріалу. Боротьба з контрафакцією є міжгалузевим інститутом, проте, враховуючи стрімкий інформаційно-технологічний розвиток, розвиток господарських зв'язків, динамічність ринку товарів і послуг, а також складність збирання доказів та доведення вини у адміністративних та кримінальних справах (де головною метою є покарання правопорушника), вбачається, що таких механізмів щодо припинення контрафакції є недостатньо для ефективного захисту та відновлення прав, законних інтересів правовласників та інших осіб. Крім того, як слушно відмічається в літературі, ринок продовольства та діяльність його суб'єктів, як і стосовно будь-якого іншого сектора вітчизняної економіки, дійсно знаходяться в площині господарського права більшою мірою, ніж будь-якої іншої галузі права [2]. Так само, можна констатувати, що ринок товарів (продукції), виготовлених із використанням об'єктів промислової власності, їх господарський оборот, також є предметом регулювання господарського права. А тому вбачається необхідність виведення на перший план саме господарсько-правових засобів припинення контрафакції, спрямованих на недо-

пушення та припинення правопорушення, відновлення порушених прав та інтересів.

Для визначення змісту поняття «господарсько-правові засоби попередження контрафакції в сфері промислової власності» доречно, передусім, розкрити зміст таких категорій, як «промислова власність» та «контрафакція».

З урахуванням положень Паризької конвенції про охорону промислової власності [3] (далі – Паризька конвенція) та ч. 1 ст. 155 Господарського кодексу України (далі – ГК України) [4, ст. 155] можливо виділити такі об'єкти промислової власності: винаходи та корисні моделі; промислові зразки; сорти рослин та породи тварин; торговельні марки (знаки для товарів і послуг); комерційне (фірмове) найменування; географічне зазначення; комерційна таємниця; інші об'єкти, передбачені законом. При цьому слід зауважити, що в Кодексі і спеціальних актах національного законодавства не міститься визначення поняття «промислова власність», хоча коло вказаних об'єктів належить саме до об'єктів промислової власності в розумінні Паризької конвенції.

В наукових дослідженнях поняття «контрафакція у сфері промислової власності» розглядається як умисне, в комерційних цілях, незаконне введення в оборот матеріальних благ (продукції), які зовнішньо тотожні або схожі із оригіналами, що виготовлені з використанням об'єктів промислової власності, без згоди праволодильця цих об'єктів». Відповідно, «контрафактний товар у сфері промислової власності» – це будь-який товар (продукція), зовнішньо схожий з оригіналом та введений в оборот без дозволу правовласника об'єкта промислової власності з метою отримання прибутку [5, с. 145].

Приступаючи до аналізу визначення змісту поняття господарсько-правові засоби попередження контрафакції в сфері промислової власності, слід з'ясувати значення такого словосполучення, як «засоби припинення» та суміжних з ним понять.

Відповідно до словникових джерел, слово «засіб» означає: прийом, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось; спосіб [6]. Синонімічними за значенням слову «засіб» є «спосіб; прийом; засоби; захід» [7]. Слово «припинення» означає «дію за значенням припинити і припинитися» [8]. В свою чергу, слово «припинити» означає: «...зупинити рух кого-, чого-небудь, переважно на якийсь час. Зупинити потік чого-небудь. Переривати яку-небудь дію, процес, стан і т. ін., що триває. Переставати виконувати або переривати на якийсь час яку-небудь дію, діяльність, якийсь процес» [9]. Отже, засоби припинення можна охарактеризувати як дії, що спрямовані на переривання, зупинення якогось процесу, діяльності, в даному випадку – правопорушення.

Також, суміжним поняттям, найбільш близьким до засобів припинення правопорушень, є поняття «захист прав». В наукових джерелах поняття «захист» визначається як система заходів, спрямованих на забезпечення недоторканності права, його здійснення та ліквідацію правопорушень. При цьому, у визначенні права на захист основний акцент робиться на його державно-правовому характері, що спрямований на відновлення порушеного права, забезпечення виконання юридичного обов'язку [10].

Крім того, відмічається, що захист прав суб'єктів господарювання можна визначити як комплекс дій правового характеру, які застосовуються в разі порушення, невизнання, оспорювання прав суб'єкта господарювання, або з інших, визначених законом підстав, спрямованих на недопущення порушення, або відновлення порушеного права, а також забезпечення дотримання інтересів суб'єкта господарювання [11].

Тобто, до правових засобів припинення правопорушення, у тому числі щодо такого правопорушення як «контрафакція», відносяться встановлені законом правоохоронні заходи, застосування яких спрямоване на недопу-

щення порушення або відновлення (визнання) порушеного права та вплив на порушника. Тобто засоби припинення правопорушень мають однакову мету з поняттям захисту прав. Мета господарсько-правових засобів припинення правопорушення полягає в: припиненні протиправних діянь; запобіганні вчиненню подальших правопорушень; мінімізації наслідків, які настали через правопорушення; відновленні стану, який був до вчинення правопорушення.

Захист прав і охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання забезпечується застосуванням передбачених законом способів захисту. Перелік таких способів захисту закріплений у ст. 20 ГК України, крім того, відповідні положення щодо захисту прав та законних інтересів від контрафакції, викладені у ст. 16, 22, 432 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України). В літературі зазначається, що способи захисту спрямовані на усунення перешкод на шляху здійснення суб'єктами господарювання своїх прав (інтересів), на припинення правопорушення, а також на відновлення положення, що існувало до правопорушення [12].

Для встановлення особливостей досліджуваних засобів важливо здійснити їх порівняння з засобами адміністративно-правової протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності: а) адміністративно-правова протидія ґрунтується на засадах імперативності та підпорядкованості, тобто нерівності сторін та владному велінні держави в особі уповноважених органів; б) адміністративний захист передбачає відповідальність за правопорушення безпосередньо перед державою та суспільством; в) адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності характеризуються суспільною небезпекою [13, с. 81]. З урахуванням вищевикладеного, господарсько-правові засоби припинення контрафакції в сфері промислової власності можна розмежувати від заходів адміністративного припинення правопорушень в сфері інтелектуальної власності за наступними ознаками: 1) за способом правового регулювання їм притаманний комплексний характер, на відміну від владно-управлінського адміністративного; 2) правопорушник відповідає перед потерпілою особою – суб'єктом господарювання, а не перед державою; 3) окрім суспільної небезпеки (наприклад, економічні інтереси держави), для контрафакції більш характерна економічна та індивідуальна небезпека, тобто протиправні дії можуть призвести до збитків для підприємства (правовласника); 4) засоби господарсько-правового припинення мають матеріальний характер, тобто порушник знає значних матеріальних стягнень; 5) мета господарсько-правових засобів припинення полягає у забезпеченні господарського правопорядку і розвитку економіки та бізнесу, захисті прав підприємств-правовласників, компенсації збитків від контрафакції, а адміністративних – покаранні за вчинення правопорушення, забезпечення публічної безпеки; 6) різні процесуальні процедури застосування та види санкцій.

В судовій практиці будь-яке несанкціоноване використання прав інтелектуальної власності іншими особами вважається фактом позадоговірного порушення патентних прав [14, п. 82]. З чого випливає, що контрафакція є правопорушенням, яке вчиняється особою, яка не перебуває з правовласником порушених прав в договірних відносинах. При цьому, слід врахувати положення абз. 2 ч. 2 ст. 16 ЦК України, що суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом чи судом, у визначених законом випадках. А тому, зважаючи на позадоговірний характер контрафакції, можна констатувати відсутність серед засобів її припинення таких, що встановлені договором (абз. 2 ч. 2 ст. 16 ЦК України), тобто будуть використовуватися засоби протидії, які встановлені лише законом, що в свою чергу підіймає питання резонансності їхнього опрацювання та законодавчого удосконалення.

Враховуючи вищевикладене, можна сформулювати поняття «господарсько-правові засоби припинення контрафакції» як встановлені нормами господарського законодавства правоохоронні заходи матеріального і організаційного характеру, що здійснюються уповноваженими на те органами чи суб'єктами господарювання самостійно, спрямовані на припинення порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання, запобігання вчиненню подальших правопорушень, мінімізацію наслідків, які настали через правопорушення, а також відновлення становища, що існувало до такого порушення.

Господарсько-правове регулювання з питань припинення контрафакції здійснюється нормами, які містяться в наступних актах законодавства: ЦК України, ГК України, Митний кодекс України (далі – МК України); процесуальні кодекси; Закони України: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на промислові зразки» та інші, а також підзаконні нормативно-правові акти. Також важливе місце щодо питання захисту від контрафакції посідають міжнародні акти: Паризька конвенція, Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС), яка посилила єдині стандарти захисту прав інтелектуальної власності. На думку фахівців, система боротьби з контрафакцією створює проблеми, недосяжні для традиційного законодавства про інтелектуальну власність; зростаючі темпи та диверсифікація діяльності з контрафактом вимагають запровадження нового міжнародного законодавства про боротьбу з контрафактом, яке може ефективно вирішити цю проблему [1].

Виходячи із положень національного законодавства, загальні правові заходи припинення контрафакції доречно поділяти за галузями права на: кримінально-правові заходи; адміністративно-правові; митні заходи; господарсько-правові заходи (при цьому, до останніх, враховуючи правове регулювання господарських відносин не тільки ГК України (ч. 2 ст. 154), слід віднести і норми ЦК України в частині регулювання відносин промислової власності за участі юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців).

Переходячи до аналізу видів господарсько-правових засобів припинення контрафакції в сфері промислової власності, слід звернути увагу, насамперед, на засоби, які належать до компетенції митних органів. Так, митні засоби припинення контрафакції закріплено у Митному кодексі України, а саме в розділі XIV «Сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України», який визначає заходи митних органів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України, а також в деяких інших статтях МК України. Крім того, щодо митного контролю важливе місце займають і підзаконні нормативно-правові акти. Наприклад, наказ Міністерства фінансів України від 09.06.2020 р. № 281 «Про затвердження Порядку застосування заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності та взаємодії митних органів з правовласниками, декларантами та іншими заінтересованими особами та Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України» [15]. Враховуючи, що питання митного контролю щодо протидії обігу контрафактного товару займають значний обсяг, їхній аналіз слід проводити окремо.

Також до органів, які здійснюють протидію контрафакції і застосовують господарсько-правові засоби припинення контрафакції, слід віднести Антимонопольний комітет України (далі – АМКУ). Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» [16], АМКУ є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері публічних закупівель. Відповідно до ст. 7 згаданого Закону АМКУ має досить широкі

повноваження, які можуть бути використані і у протидії контрафакції. Дані повноваження можна згрупувати на повноваження, пов'язані із безпосереднім припиненням правопорушення, та повноваження необхідні для проведення розслідування. Крім того, слід виділити таке повноваження АМКУ, як звернення до суду (ст. 25 Закону) з питання безоплатного вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням та (або) копій виробів іншого суб'єкта господарювання. Отже, діяльність АМКУ прямим чином пов'язується із протидією контрафакції, наприклад, шляхом припинення фактів недобросовісної конкуренції, пов'язаної з копіюванням зовнішнього виду товару, неправомірним використанням позначень, упаковки товару, накладення штрафів тощо.

Відповідно до ст. 20 ГК України, держава забезпечує захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів (ст. 20 ЦК України).

Способи захисту прав відрізняються один від одного по суб'єкту застосування та матеріальному змісту і можуть бути класифіковані таким чином: способи самозахисту (ст.ст. 19 ЦК України, ст.ст. 1169, 1171 ЦК України); заходи оперативного впливу на порушника прав без звернення до компетентних державних органів (ст.ст. 235–237 ГК України); заходи правоохоронного характеру (адміністративно-господарські санкції), що застосовуються до порушників прав компетентними державними чи іншими органами (спеціальні закони, МКУ). Заходи правоохоронного характеру реалізуються в юрисдикційній формі – у судовому або адміністративному порядку [17]. Як згадувалось вище, до господарсько-правових засобів протидії контрафакції слід віднести діяльність Митної служби України та АМКУ.

Основними правовими джерелами, що визначають судові способи захисту, є положення ч. 2 ст. 20 ГК України, ст. 16 ЦК України (загальні способи захисту), ст. 432 ЦК України (спеціальні норми щодо захисту прав інтелектуальної власності судом). При цьому, як відмічається в літературі, в аспекті визначення підстав для застосування захисту у господарському законодавстві України, аналіз положень ст. 20 ГК України свідчить, що підстави для застосування окремих з перелічених у статті способів захисту є порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання (способ захисту – відновлення становища, що існувало до порушення), а також дії, що порушують право або створюють загрозу його порушення (способ захисту – припинення таких дій). Що ж стосується застосування інших, названих у статті, способів захисту, то підстави для їх застосування законом лишилися невизначеними. У зв'язку із цим, вбачається, що підставою для застосування інших способів захисту, якщо інше не визначено законодавством, можуть бути визнані загальні підстави для застосування захисту, закріплені у ст. 16 ЦК України [11].

З урахуванням специфіки контрафакції як правопорушення, а також виходячи з загальних та спеціальних способів захисту для протидії контрафакції, можна виділити такі способи: відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання (ст. 16 ЦК, ст. 20 ГК); припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення (ст. 16 ЦК, ст. 20 ГК); відшкодування збитків (ст.ст. 16, 22 ЦК); відшкодування моральної шкоди (ст. 16, 23 ЦК); застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів (ст. 432 ЦК); зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності (ст. 432 ЦК); вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності, та знищення таких товарів (ст. 432 ЦК); вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися

переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності, або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь (ст. 432 ЦК).

Також, відповідно до видів адміністративно-господарських санкцій, передбачених ст. 239 ГК України, до правопорушника в сфері контрафакції можуть бути застосовані такі види як: вилучення прибутку (доходу); адміністративно-господарський штраф; припинення експортно-імпорتنних операцій; обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання.

Перелік способів захисту, визначених у ст. 20 ГК України та ст. 16 ЦК України, не є вичерпним. Суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом. При цьому слід відмітити, що для контрафакції як правопорушення, що характеризується позадоговірним характером, не можуть бути застосовані способи, що встановлені договором.

Щодо інших способів захисту порушеного права та інтересу, то вони можуть бути прямо визначені спеціальним законом. Так, відповідно до Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» спеціальними способами захисту, на прикладі торгової марки, може бути: вимога власника свідоцтва припинити порушення прав (перелічених в ст. 16 Закону) та обов'язок порушника відшкодувати власнику свідоцтва заподіяні збитки; вимога власника свідоцтва усунути з товару, упаковки незаконно використаної торговельної марки або позначення, схожого з нею настільки, що їх можна сплутати, або знищення виготовлених зображень торговельної марки або позначення, схожого з нею настільки, що їх можна сплутати. При цьому, слід відзначити, що у разі незаконного використання торговельної марки потерпілим є, перш за все, власник торговельної марки, який має право на відшкодування збитків. Якщо торговельна марка використовується відповідно до ліцензійного договору, то порушуються її інтереси ліцензіату (-ів). Оскільки він фактично є титульним користувачем торговельної марки, тому ліцензіат також буде вважатися потерпілою стороною і буде мати право на відшкодування збитків. Схожа ситуація відбуватиметься у разі, коли право на свідоцтво мають кілька осіб (спів правовласники).

Стосовно такого способу, як вимога власника свідоцтва усунути з товару, упаковки незаконно використаної торговельної марки або позначення, слід зауважити, що в залежності від ситуації (специфіки товару; кількості товару та інших чинників) застосування такого способу на практиці може бути ускладнено або неможливим, а тому слід мати можливість застосувати альтернативний варіант, наприклад, знищення відповідного товару або передачі його, за згодою потерпілого, останньому. Вбачається, що таку можливість можливо реалізувати шляхом застосування положення ст. 331 ГПК України (зокрема, підставою для встановлення або зміни способу або порядку виконання судового рішення є обставини, що істотно ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим).

Крім того, слід звернути увагу ще на способи захисту, передбачені ст. 22 ЦК України (відшкодування збитків), ст. 23 ЦК України (відшкодування моральної шкоди). Так, особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. Збитками є: 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода). Крім того, відповідно до ч. 2 ст. 224 ГК України, під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяль-

ності другою стороною. При цьому, як відмічається в науковій літературі, що застосування способу захисту прав шляхом відшкодування збитків у результаті порушення права чи інтересу інтелектуальної власності у сфері подарювання, відбувається переважно в частині стягнення упущеної вигоди. Реальні збитки, що завдані правам інтелектуальної внаслідок різноманітних посягань, як правило, не підлягають точному обрахунку, і не властиві загалом цій категорії порушень [18, с. 190–191]. Можливо б в даному випадку, закріпити право потерпілого на відшкодування збитків шляхом стягнення доходів отриманих правопорушником, проте й тут можуть бути перепони через складність доведення розміру отриманих порушником доходів, або через не підтвержені розрахунки між правопорушником і дистриб'ютором чи іншими особами.

До категорії способів захисту, які тягнуть за собою несприятливі наслідки для порушника майнового характеру, відносяться заходи, пов'язані з відшкодуванням збитків, упущеної вигоди, відшкодуванням моральної шкоди, застосування адміністративно-господарських санкцій. Майнові втрати правопорушника, що виникли в результаті застосування цих заходів, повинні компенсувати або поповнювати майнову базу потерпілого.

Також важливим господарсько-правових засобом припинення контрафакції в сфері промислової власності є процесуальний інститут забезпечення позову. Так, відповідно до ст. 137 ГПК України та з урахуванням специфіки правопорушення, позов у сфері припинення контрафакції може забезпечуватися такими шляхами: накладення арешту на майно та (або) грошові кошти, що належать або підлягають передачі або сплаті відповідачу і знаходяться у нього чи в інших осіб; заборонаю відповідачу вчиняти певні дії; заборонаю іншим особам вчиняти дії щодо предмета спору або здійснювати платежі, або передавати майно відповідачеві, або виконувати щодо нього інші зобов'язання; зупиненням митного оформлення товарів чи предметів, що містять об'єкти інтелектуальної власності; іншими заходами у випадках, передбачених законами, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Крім того, до заходів забезпечення позову можна віднести норми, передбачені п.п. 1, 2 ч. 2 ст. 432 ЦК України, а саме: застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності; зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності. Фактично дані способи захисту за своєю суттю та цільовим призначенням відносяться до заходів забезпечення позову. Слід погодитися, з позицією, що дійсно останні зазначені спеціальні способи захисту прав інтелектуальної власності, мають процесуально-правову природу як різновид процесуальних заходів «забезпечення доказів» й «забезпечення позову» [18, с. 191].

Важливо також звернутись до проблем реалізації контрафактного товару через мережу Інтернет, що характерно також і для України. Схоже питання знайшло своє законодавче вирішення у п. 23 Директиви 2004/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу, відповідно до якої встановлено, що без шкоди для будь-яких інших доступних заходів, процедур та засобів правового захисту, правовласники повинні мати можливість подати заяву про судову заборону проти посередника, послуги якого використовуються третьою стороною для порушення права промислової власності правовласника. Слід відмітити, що посередником в даному випадку може виступати як раз такий інтернет-магазин, що здійснює реалізацію контрафактного товару (продукції). В національному законодавстві схожа концепція знайшла своє запровадження у сфері авторського права, а саме новою редакцією Закону України «Про авторське право і суміжні права» [19] встановлено відповідальність постачальника

послуг проміжного характеру в інформаційній сфері за зміст переданої та отриманої інформації та за шкоду, завдану суб'єктам авторського права (ч. 6 ст. 55 Закону), а також інші норми присвячені захисту авторських прав в мережі Інтернет (ст. 56–58 Закону). Отже, враховуючи європейський досвід та відсутність аналогічних норм в національному законодавстві в сфері охорони прав промислової власності вбачається доцільною їх імплементація в спеціальне законодавство в сфері захисту промислової власності.

Також досить поширеними в протидії контрафакції, є *технічно-правові заходи*. Так, на прикладі відомої компанії «Amazon», відзначається, що програма «Utility Patent Neutral Evaluation Process» («Процес нейтральної оцінки патенту на корисність»), хоч і містить низку недоліків, сприймається як зрушення у правильному напрямку, оскільки створює механізм відстоювання прав малих та середніх підприємств. Серед іншого, звертається увага на програму «Brand Registry», що вимагає реєстрацію знака для товарів та послуг (торгової марки), яка крім інших можливостей надає правласникам зручно використовувати функцію повідомлення про порушення [20]. При цьому, навпроти деякі автори відзначають, що багато власників брендів вважають, що робота з Alibaba та Amazon лише додає їм страждань, оскільки все одно мають факти продажу контрафактних товарів. При цьому відзначається, що правласники могли б без допомоги сайтів електронної комерції безпосередньо переслідувати правопорушників у цивільних і кримінальних справах [21].

Висновки. На основі проведеного дослідження можливо *сформулювати визначення поняття «господарсько-правові засоби припинення контрафакції»* як встановлені законом правоохоронні заходи матеріального і організаційного характеру, що здійснюються уповноваженими на те органами чи суб'єктами господарювання самостійно, спрямовані на припинення порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання, запобігання вчиненню подальших правопорушень, мінімізацію наслідків, які настали через правопорушення, а також відновлення становища, що існувало до такого порушення.

Поняття «господарсько-правові засоби припинення контрафакції в сфері промислової власності» має *багато-значне юридичне значення*, постаючи як: різновид способів захисту прав, спрямований на припинення контрафакції в сфері промислової власності (у вузькому значенні); зміст діяльності компетентних органів, що включає всі заходи та способи захисту (загальні та спеціальні), які

використовуються з метою припинення контрафакції (у широкому значенні); складова механізму забезпечення господарського правопорядку.

При цьому вбачається висновок, що засоби припинення контрафакції в сфері промислової власності мають переважно господарсько-правову природу, оскільки контрафакція як правопорушення вчиняється, як правило, в господарському обороті товарів (продукції), виготовлених із використанням об'єктів промислової власності, який в свою чергу виникає під час та у зв'язку із здійсненням господарської діяльності, а тому відносини, які виникають при цьому, підпадають під регулювання норм господарського права.

Пропонується *класифікувати* господарсько-правові засоби припинення контрафакції в сфері промислової власності наступним чином: за порядком застосування – на засоби, що застосовуються за ініціативою суб'єктів господарювання; на основі правозастосовних актів судів, правоохоронних органів, на основі адміністративних актів органів виконавчої влади; за органом застосування – судові або адміністративні (АМКУ, Митна служба України); за змістом: на загальні (ст. 16 ЦК, ст. 20 ГК) і спеціальні (ст. 432 ЦК, МК України, спеціальні закони).

Крім аналізованих заходів протидії, для ефективного припинення контрафакції слід використовувати комплексні заходи протидії (поєднання кількох заходів протидії).

Визначення господарсько-правових засобів захисту сприятиме ефективності їх використання та полегшенню формулювання матеріально-правових вимог у випадку порушення прав чи законних інтересів суб'єктів господарювання правласників. Чітке закріплення в господарському законодавстві переліку засобів припинення контрафакції та порядку їх застосування сприятиме більш ефективній протидії правласників та інших зацікавлених осіб.

Пропонується законодавче закріплення додаткових господарсько-правових засобів, таких як: судова заборона проти посередника, послуги якого використовуються третьою стороною для порушення права промислової власності правласника; тимчасове блокування (припинення) роботи сайту (іншого інтернет ресурсу), на якому здійснюються відповідні правопорушення. В зв'язку із чим пропонується доповнення спеціального законодавства в сфері охорони прав на об'єкти промислової власності відповідними положеннями присвяченими господарсько-правовим засобам припинення контрафакції в сфері промислової власності, включаючи їх застосування і в мережі Інтернет.

ЛІТЕРАТУРА

1. Michalis Kosmopoulos and Adrian Roseti. International anti-counterfeiting legislation: existing regime and future developments. web. Copyright © Law Business Research. URL: <https://www.worldtrademarkreview.com/global-guide/anti-counterfeiting-and-online-brand-enforcement/2017/article/international-anti-counterfeiting-legislation-existing-regime-and-future-developments> [in English] (дата звернення 18.04.2023).
2. Шигарова Н. О. Система засобів господарсько-правового регулювання ринку продовольчих товарів у сучасних умовах. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 68. С. 321–327. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2012_68_51 (дата звернення 18.04.2023).
3. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року (дата набрання чинності для України 25 грудня 1991 р.). Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_123 (дата звернення 18.04.2023).
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
5. Ткачук С.Г. Поняття контрафакції у сфері промислової власності. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2022. Вип. 32. С. 138–146. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6570173> (дата звернення 18.04.2023).
6. Засіб. Сайт: Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/zasib> (дата звернення 18.04.2023).
7. Засіб, синоніми. Сайт: Synonymy2023. URL: <https://synonymy.info/%D0%B7%D0%B7%D0%B0%D1%81%D1%96%D0%B1> (дата звернення 18.04.2023).
8. Припинення. Сайт: Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/prypynennja> (дата звернення 18.04.2023).
9. Припиняти. Сайт: Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/prypynjaty> (дата звернення 18.04.2023).
10. Бошицький Ю.Л. Поглиблення правової культури громадян як засіб оптимізації охорони інтелектуальної власності в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 300–305. DOI: 10.36695/2219-5521.2.2020.57.
11. Лісничка Т.В. Особливості господарсько-правового захисту прав суб'єктів господарювання. *Часопис з юридичних наук. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна*. 2014. URL: <https://periodicals.karazin.ua/jls/article/view/1685> (дата звернення 18.04.2023).

12. Висоцька Т.М. Сутність господарсько-правових засобів захисту суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 200–203.
13. Михальський О.О. Адміністративно-правова протидія правопорушенням у сфері інтелектуальної власності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 254 с.
14. Постанова Пленуму ВГСУ № 12 від 17.10.2012 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності». *Вісник господарського судочинства*, 2012, 00, № 6.
15. Про затвердження Порядку застосування заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності та взаємодії митних органів з правовласниками, декларантами та іншими заінтересованими особами та Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України : Наказ Міністерство фінансів України від 09.06.2020 № 281. *Офіційний вісник України*. 2020. № 50 (30.06.2020). ст. 1578.
16. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 № 3659-XII. *Голос України*, 1993, 12, 21.12.93. № 242.
17. Способи захисту цивільних прав та інтересів. Сайт: WikiLegalAid. 2022. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Способи_захисту_цивільних_прав_та_інтересів (дата звернення 18.04.2023).
18. Бахур О.В. Судовий захист прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. : дис. ... д-ра філософії: 081 Право. Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2023. 232 с. URL : <https://abstracts.donnu.edu.ua/issue/view/445> (дата звернення 18.04.2023).
19. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. *Голос України* від 31.12.2022 № 267.
20. Шматков Д.І. Підходи до інтелектуальної власності з позицій продавців amazon. Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку. Сайт: National Academy of Law sciences of Ukraine. 2023. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/shmatkov-d_Thesis.docx (дата звернення 18.04.2023).
21. Chow, Daniel Chee King, Alibaba, Amazon, and Counterfeiting in the Age of the Internet (August 22, 2019). 40 *Northwestern Journal of International Law & Business* 157 (2020), Ohio State Public Law Working Paper No. 497 (2019), Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3441110> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3441110> [in English]. (дата звернення 18.04.2023).